

# DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

---



"GIJ ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

---

# STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

BESCHERMHEER ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders  
Oktober 1997 - 19e Jaargang, nr. 75

## BESTUUR:

### Ere-Voorzitter

|                   |                      |                    |                 |
|-------------------|----------------------|--------------------|-----------------|
| F.Th. Dijkmeester | St. Andriesstraat 77 | 3811 HT Amersfoort | 033 - 472 69 57 |
|-------------------|----------------------|--------------------|-----------------|

### Voorzitter

|             |                  |                  |                                    |
|-------------|------------------|------------------|------------------------------------|
| R.W. Hemmes | Thorbeckelaan 74 | 2564 BS Den Haag | Telefoon en fax<br>070 - 368 35 66 |
|-------------|------------------|------------------|------------------------------------|

### Secretaris

|                           |                     |                  |                                    |
|---------------------------|---------------------|------------------|------------------------------------|
| Mevr. M.E.F. Borel Rinkes | Cees Laseurlaan 279 | 2597 GG Den Haag | Telefoon en fax<br>070 - 324 04 47 |
|---------------------------|---------------------|------------------|------------------------------------|

### Penningmeester

|                 |                |                   |                 |
|-----------------|----------------|-------------------|-----------------|
| Fred M. Beukers | Vredehofweg 56 | 3062 ES Rotterdam | 010 - 452 79 29 |
|-----------------|----------------|-------------------|-----------------|

## LEDEN:

|                                   |                               |                         |                 |
|-----------------------------------|-------------------------------|-------------------------|-----------------|
| R.A. Grisnigt                     | Canadalaan 25                 | 4631 NT Hoogerheide     | 0164 - 61 34 15 |
| Ch.H. Bartelings                  | Thomas Jeffersonlaan 58       | 2285 BB Rijswijk        | 070 - 394 14 67 |
| R.M. ten Broek                    | Burg. de Villeneuve-singel 30 | 3055 AP Rotterdam       | 010 - 422 39 14 |
| J.A. Bakker, Evenementencommissie | Zeekant 92g                   | 2586 JB Den Haag        | 070 - 354 02 45 |
| J. de Mos, Evenementencommissie   | Marjorystraat 25              | 3151 SK Hoek v. Holland | 0174 - 38 21 83 |

## REDACTIE

|                 |                |                   |                 |
|-----------------|----------------|-------------------|-----------------|
| Fred M. Beukers | Vredehofweg 56 | 3062 ES Rotterdam | 010 - 452 79 29 |
|-----------------|----------------|-------------------|-----------------|

## Stichting Genootschap Engelandvaarders:

Postbank: 35 95 00  
Bank : 54.55.46.826  
ABN-AMRO bank - Rotterdam

Het volgende nummer verschijnt in januari 1998.  
Gaarne hiervoor bestemde copy inzenden vóór 1 december 1997.

ISSN 1382-8207

De laatste dag van augustus is voor vele Engelandvaarders nog steeds een dag waarop hun gedachten even gaan naar Koningin Wilhelmina. Naar de wijze waarop zij in de Tweede Wereldoorlog krijgsmacht en verzet stimuleerde en naar haar interesse voor Engelandvaarders.

Op die dag organiseert de Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945 jaarlijks de dag van het verzet en legt ons Genootschap bloemen bij de plaquette ter ere van "de Moeder der Engelandvaarders" in de Nieuwe Kerk in Delft. Wie naar beide gelegenheden wil gaan moet dan een keuze maken, maar dit jaar kon iedereen naar beide evenementen.

Dit jaar viel 31 augustus op zondag en de dag van het verzet kon in de Generaal Spoorkeizerne in Ermelo niet op zondag maar wel op zaterdag worden georganiseerd en in Delft konden wij niet op zondag terecht omdat ... de kerk op zondag was gesloten. Daar waren wij wel op maandag welkom.

Hoogtepunt op de dag van het verzet, bij het afscheid van Peter Molthoff was zijn benoeming tot ere-voorzitter. Peter heeft vele jaren leiding gegeven aan de Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945 en werd daarvoor terecht gehuldigd. Niet alleen voor het feit dat hij zolang voorzitter was, maar vooral voor de wijze waarop hij die functie vervulde, met veel geduld, tact en heel aimabel.

De dag erop werd Engeland opgeschrikt door het zo tragisch overlijden van Princess Diana en door de commotie over de achtervolgende fotografen.

Natuurlijk was dit aanleiding om in de Nieuwe Kerk in Delft nog eens na te denken over de vrijheid, waar wij ons destijds voor hebben ingezet. De vrijheid waarin je weer kon zeggen, doen en laten wat je wilde. Maar altijd in de gebondenheid van de normen en waarden van de democratie. Vrijheid is prachtig, maar je moet ook het fatsoen hebben om met anderen rekening te houden. Het in ere houden van normen en waarden is in een democratie een hoger goed dan ongebreidelde vrijheid.

Rudi Hemmes



*De komende en gaande man.*

FOTO ELLEN VAN GILST (TELEGRAAF)

Op de dag van het Verzet 1997, dit maal op 30 augustus jl., vond de wisseling van de wacht plaats in het bestuur van de **Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945**. Peter Molthoff droeg symbolisch de voorzittershamer met alle lusten en lasten over aan R.W. Hemmes, voorzitter van ons Genootschap. Molthoff had al sinds méér dan een jaar zijn taken aan Hemmes overgedragen omdat zijn gezondheid hem verhinderde deze zelf uit te voeren.

Onze Rudi heeft een jaar de tijd gehad om als waarnemend voorzitter van de SSV ervaring op te doen. Peter Molthoff was in staat om op 30 augustus op de Dag van het Verzet in Ermelo aanwezig te zijn en zei daar in zijn afscheidstoespraak "Met pijn in het hart neem ik afscheid. Helaas ben ik door gezondheidsredenen gedwongen mijn werk voor de Verzetsorganisaties te beëindigen, maar ik blijf alles vanaf de zijlijn volgen. Voor dit werk is 'Salomons wijsheid, Paulus' liefde en Jobs geduld nodig", hiermede zijn vriend en opvolger uitnodigende zijn borst maar nat te maken!

Van de ruim 1100 oud-verzetsmensen grepen zeer vele de gelegenheid aan om de scheidende voorzitter de hand te schudden om hem te bedanken voor het vervullen van zijn moeilijke taak.



Uit de toespraak van R.W. Hemmes lichten wij de volgende memorabele passages:

"De Dag van het Verzet wordt terecht in principe georganiseerd op de geboortedag van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina, de moeder van het verzet. De organisatie van deze dag is dit jaar op 31 augustus niet mogelijk. Ik neem aan dat ieder van u morgen nog eens aan Koningin Wilhelmina zal denken, want haar te gedenken is immer een voorrecht. Zij stak ons in die donkere bezettingsjaren steeds weer een hart onder de riem en zij sprak ons moed in via Radio Oranje in de stellige overtuiging dat Nederland zou herrijzen.

Er is een studie gepubliceerd over haar rol in WOII. Het is weer eens gebleken hoe simpel het is om situaties van meer dan vijftig jaar geleden te beschouwen met de kennis van nu en daar dan vernietigende conclusies aan te verbinden. Als daarbij dan op denigrerende manier over Koningin Wilhelmina wordt geschreven zonder te vermelden hoe voortreffelijk zij van Londen uit verzet en krijgsmacht wist te inspireren, maakt dat zo'n verhaal wel erg onsympathiek. Als over de rol van Koningin Wilhelmina in WOII wordt geschreven zou een meer genuanceerd oordeel velen meer aanspreken. Mij in ieder geval wel."

Ook wijdde Rudi aandacht aan de succesvolle activiteiten van de commissie jeugdvoorlichting van de SSV, die gedurende de laatste 15 jaar kans zagen om met de aangeworven gastdocenten (oud-verzetssmensen) op vele scholen méér dan één miljoen jonge mensen te bereiken.

Aangezien wij allen, dus ook de gastdocenten, een jaartje ouder worden, neemt hun aantal zienderogen af. Hoe dit in de toekomst moet gaan baart ons grote zorgen ondanks de optimistische kijk van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen op dit probleem.

"Een mode-woord in dit verband is dan: nooit meer discriminatie en dan weet niemand meer waar hij aan toe is. De vrijheid van meningsuiting, waar wij ons voor hebben ingezet, dat grote goed, dat je mag zeggen wat je wil, wordt tegenwoordig te pas en te onpas beknót onder het mom van discriminatie. Voor je het weet voelt iemand zich gediscrimineerd omdat je hem te oud vindt, te jong vindt, gebruind vindt, te bleek vindt, gehandicapt vindt, een crimineel vindt. Je durft bijna niet meer voor je mening uit te komen, als je niet in de boeien wil worden geslagen omdat je discrimineert. De Europese integratie verloopt zo moeizaam, voornamelijk door het vooropstellen van nationale belangen en iedereen vindt dat logisch. Maar als je heel genuanceerd spreekt over aanpassing van allochtonen aan fundamentele normen en waarden van onze cultuur en rechtsorde dan krijg je meteen een racistisch stempel opgedrukt.

En dat in Nederland waar wij zijn gevormd door tegenstellingen. Heel duidelijk blijkt dat uit dat oude lied dat ons bij de bevrijding tranen in de ogen bracht. Dat lied over de Duitse Prins van een Frans Prinsdom die onder Spaanse heerschappij opkwam voor de Nederlanden. U begrijpt dat ik het over ons Wilhelmus heb. Wij maken ons zorgen over het gebrek aan kennis van de tekst van ons volkslied. Wij hebben dat de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen laten weten. De minister heeft onze bezorgdheid en die van enkele kamerleden, weggewimpeld. Hem is daarvan niets bekend. De minister kijkt kennelijk nooit naar top-sport uitzendingen op de TV, waar topsporters getuigen van gebrek aan kennis van ons Wilhelmus. Tenzij zij natuurlijk door een brok in de keel niet mee kunnen zingen!"

Een daverend applaus van de méér dan 1000 aanwezigen onderstreept de woorden van de nieuwe voorzitter aan het eind van zijn toespraak.

Al met al was ook deze **dag van het verzet** weer even succesvol als de hieraan voorafgaande reünies.

FMB

## KONINGIN KENT EREMEDAILLE TOE AAN BILL MINCO

De Rijksvoorlichtingsdienst maakt bekend: Hare Majesteit de Koningin heeft op Paleis Huis ten Bosch in Den Haag de Eremedaille voor Voortvarendheid en Vernuft in de Huisorde van Oranje uitgereikt aan de heer S. Minco, voorzitter van de Nationale Federatieve Raad van het Voormalig Verzet en voorzitter van de Stichting Geuzenverzet 1940-1945.

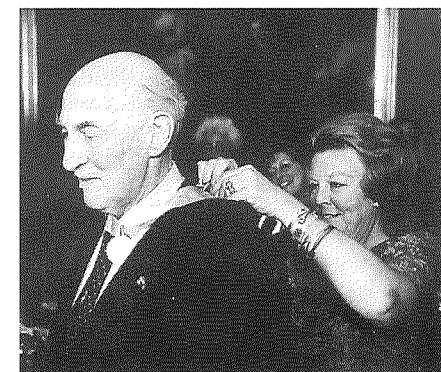
De Koningin heeft de Eremedaille aan hem toegekend als uitdrukking van grote waardering voor de inspanningen die hij zich heeft getroost de verschillende stromingen binnen het Voormalig Verzet te bundelen en de in die kringen levende idealen hoog te houden.

De heer Minco wordt in het bijzonder geëerd omdat hij zich bij deze

activiteiten nooit heeft laten leiden door gevoelens van wraak jegens de vijand van toen, maar door de wens onrecht en onverdraagzaamheid blijvend te bestrijden. Daarbij heeft hij bovendien het vermogen de lessen van het verleden ook over te dragen op de jeugd.

Met de Eremedaille voor Voortvarendheid en Vernuft in de Huisorde van

Koningin Beatrix hangt Bill Minco het oranje lint met de Eremedaille om. (Foto Capital Press)



Oranje wordt eer betoond aan personen die jegens het Koninklijk Huis en de maatschappij blij hebben gegeven

bijzonder uit te blinken in de eigenschappen waaraan de medaille haar naam ontleent.

---

*Een zeldzame onderscheiding, maar welverdiend, werd op 17 juni jl. door H.M. de Koningin verleend aan Bill Minco.*

*Zijn 75e verjaardag zal lang in zijn geheugen gegrift blijven. Niet alléén door zijn "koude voeten", een prachtig stuk autobiografie dat onlangs gepubliceerd werd, maar vooral door zijn onvermoeibare activiteiten ten behoeve van het voormalig verzet vanaf het einde van de oorlog tot op de dag van vandaag, geniet hij in brede kringen, ook bij ons Engelandvaarders, grote bekendheid en waardering. Wij sluiten ons aan bij de ontelbare gelukwensen die Bill in de afgelopen maanden mocht ontvangen en zijn verheugd dat het "verzet" in zijn geheel hiermede door het Staatshoofd persoonlijk is geëerd. Bill, nog zeer vele jaren toegewenst in goede gezondheid te midden van ons allen.*

FMB

---

## ZIJ HAALDEN HET WÉL

---

Van Engelandvaarder **Flip Winckel** uit Wassenaar ontvingen wij de hierna volgende bijdrage over een dagje Noordzee in 1944.

Bij het doorzoeken van een paar oude paperassen vond ik onder andere een brief die ik vanuit Bandoeng op 3 december 1945 naar mijn ouders in Blaricum stuurde, waarmee ik sinds 22 februari 1944 geen contact had gehad. Ik stuurde deze brief ook naar **Hein Fuchter**, die in zijn antwoord mij aanraadde deze brief door te sturen naar jullie, met de volgende opmerking: "Een haastig geschreven krabbeltje om je te laten weten dat ik net je fax van 13 mei heb ontvangen met kopieën van je fax aan John Osten en het "uittreksel uit een brief van Mr. C.P.K. Winckel, Bandoeng, 3 December 1945."

"Dit laatste is een uitstekend verhaal en heb ik ademloos gelezen. De herinneringen waren toen natuurlijk nog zeer vers en dat maakt het verhaal zo indrukwekkend en ook 'touching' (wat mij betreft tenminste). Het is duidelijk dat alles zo gegaan is en nu ik dit lees, komen ook voor mij bepaalde dingen weer terug. Het enige waar ik niet zeker over ben is wat er gebeurde toen we langs het Duitse wachtschip voeren, maar dat ligt vermoedelijk aan mij, want, er zijn nog vele 'blanks' in m'n geheugen. Ik denk dat John Osten ook zeer tevreden zal zijn met jouw beschrijving en mocht de Schakel geïnteresseerd zijn dan zou ik je verhaal zeker door hen laten publiceren."

---

Het is inderdaad merkwaardig dat door mij in deze brief een van de saillante details, namelijk hóe wij ongezien de Duitse wachtschepen passeerden, niet wordt vermeld. Wat er namelijk gebeurde was, dat, toen wij dus in de buurt van voormelde schepen kwamen, deze met zoeklichten over het water zaten te spelen en wij niet wisten hoe wij eigenlijk daar doorheen, anders dan door puur geluk, zouden kunnen komen. Ik herinner mij zeer goed dat wij duidelijk Radio Calais (de Duitse zender naar Engeland toe met Lord Haw-Haw) over het water hoorden schallen en dat toen opeens de muziek uitviel en de Duitse omroeper meldde: 'Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt: ...'.

De zoeklichten vielen toen stil op het water omdat de bemanning kennelijk ging luisteren, waardoor wij al roeiend langs de lichtplekken konden varen zonder gezien te worden. Volgens mij was dit een van de vele staaltjes van puur geluk tijdens onze tocht.

Het eerste was natuurlijk de misère met het schroefasdifferentieel, dat door Edzard Moddemeyer op goed geluk werd hersteld en die het met een nieuwe dot vet tot bij Lowestoft heeft uitgehouden.

Ik meldde een en ander uiteraard nog aan mijn maten en Hein wist zich, zoals hij zegt, niet meer precies te herinneren hoe wij langs die wachtboten kwamen.

## **Hoe vijf Nederlandse studenten (John Osten, Edzard Moddemeyer, Henk Baxmeier, Hein Fuchter en Flip Winckel) in 1944 de Noordzee overstaken.**

Uittreksel uit een brief van Mr. C.P.K. Winckel, Bandoeng, 3 December '45.

Het was dus in den avond van 22 Februari 1944 dat wij de omstandigheden geschikt vonden om den tocht naar den overkant te wagen. Het was nieuwe maan, prachtig stil weer, de tijd drong en om 8.30 nm, met oplopend tij, stapten we in Zuidland, Hoeksche Waard, in onze vlet van 7 meter, voorzien van een oude Chevrolet-motor. Wegens het lawaai was de uitlaat van den motor onder water gestopt; de motor liep prachtig en langzaam voeren we het Spui af. Het was aardedonker, vriezend weer, alle voortekenen waren gunstig. Zoo vaarden we langzaam het Spui af tot we aan de monding van het Haringvliet kwamen. Daar moest worden gestopt, omdat de schroefasdifferentieelen warm liepen. Mij werd de taak toebedeeld, vóóraan de plecht een boei vast te houden totdat het een en ander gerepareerd was. Onder een zeil, met een klein lampje zwoegden B. en M., en na 3 kwartier was het in orde. Toen ging het het Haringvliet in, eerst aan de Zuidkant, langs de beschoeiing. Door het kanaal, waar scherp moest uitgekeken worden naar Duitse patrouil-

les; daarna schuins over naar de Noordkant. Tweemaal liepen we vast op banken, maar door het oplopend tij kwamen we steeds vanzelf weer los; vol goeden moed zijn we zelfs een keer teruggevaren, het hol van de leeuw weer in, omdat de banken te hoog opliepen. Het was alsmaar peilen, een eentonig gefluister van "een meter twintig, een meter tien, negentig, ho, terug, een meter twintig, een meter dertig, een meter enz. enz." We passeerden zonder ongelukken de lichten van Middelharnis, twee Duitse wachtschepen, die wij wel, maar die ons niet zagen. Onderwijl werd met smaak voedsel gegeten, dat wij van de goede boeren uit de Hoeksche Waard hadden meegekregen: boterhammen met spek, flesschen melk enz.

Om de beurt ging een van ons onder de huif pompen, om het onvermijdelijke lekwater eruit te krijgen, in de stank van de brandende olie op de gloeiende motor. Om 0.30 voeren we het zeegat uit; we merkten aan de langer wordende deining, dat we op de Noordzee zaten. Er ging een zucht van verlichting bij ons allen op, want het gevaarlijkste deel van de reis was achter den rug; met Gods en des stuurmans hulp zou het waarachtig wel gaan!

De eerste uren, het was nog altijd stikdonker, hielden we Noordwest. Bijzonderheden vallen niet te vermelden, behalve dat de spekboterhammen en de melk, samen met de reeds vermelde olietank, ons binnenste zeer beroerden, zoodat het kostelijke spul er bij allen weer uitkwam. Hoe langzamer de deining, des te vlugger wordt men zeeziek in een vlet van 7 meter.

Het werd zoetjes aan dag en om half acht voeren we door een prachtige zonsopkomst over de baren, kijkend naar de honderden vliegtuigen hoog boven ons, een verkwikkend gezicht. Later begon de zon heerlijk warmte te geven en om 11 uur gingen de jassen en hemden uit en zaten we met naakte bovenlijven te zonnebaden. Afgezien van de vliegtuigen boven ons was het alleen de zee, de zee en nog eens de zee, die we zagen. We gooiden een log uit om de snelheid te bepalen, verloren het ding af en toe, en onder luid gejuich ging het dan rechtsomkeert om het weer op te visschen. Al met al was het een mooi avontuur, tot om ongeveer 1.30, ik zat aan het roer, een vaartuig werdesignaleerd, dat met groote snelheid van West naar Oost voer, op een mijl afstand. We doken in de boot, de kleurige Hollandsche vlag ging van de plecht, extra gas werd gegeven en zoodoende de snelheid van 6 tot  $6\frac{1}{2}$  knoop opgevoerd! Het schip verdween bijna uit het gezicht en we dachten al dat men ons niet gezien had, toen het plotseling, recht achter ons, rechtsomkeert maakte en met volle vaart op ons afstoot. Alle harten klopten in alle kelen, want als het een Mof was waren we er geweest. De blikjes met foto's en ander spionagemateriaal werden klaargelegd om in zee te verdwijnen, mocht het ergste gebeuren.

O. tuurde door een kijker. Van de boot zelf was niets te zien dan het topje van de mast, de rest verdween achter een sluier van spray. O. zei nog even: "ik geloof dat het een Mof is", maar direct daarop zagen we rood-wit-blauwe kringen met het getal 285 en we wisten dat we in veilige handen waren. De rescue-launch (zoo heette de boot, voer langs zij, vol met tot de tanden bewapende mannen op de voorplecht, die ons toeschreeuwden te stoppen. Wij aan het juichen van vreugde en probeeren den motor af te zetten, wat in de algemeene zenuwachtigheid niet direct wilde lukken. Onderwijl stond een figuur op de launch ons te filmen; later bleek het een Amerikaansche filmman te zijn; de film moet in het bezit van H. Majesteit zijn! Binnen 5 minuten waren we aan boord. Even gefouilleerd op wapens, een summiere ondervraging en toen kregen we biscuits met spam, rhum en sigaretten. Spogen alles er direct weer uit natuurlijk, maar dat mocht allemaal niet hinderen: we waren waar we wezen wilden!!!



*Van de film zijn copieën gemaakt, vervolgens op videotape overgebracht. Van een van de beelden daarvan een foto gemaakt. Links voorop de boot John Osten, daarnaast Edzard Moddemeyer, midden Hein Fuchter, achteraan Flip Winckel, zittend vooraan Henk Baxmeier.*

De launch bleef twee uren stilliggen; we bleken ongeveer 30 mijl van Lowestoft te zijn en men wachtte op orders per radio. Deze kwamen na 2 uren, de goede vlet, na gestript te zijn van alles wat los kon, in den grond



geschoten met pom-pom-afweergeschut; het ging ons aan het hart!! Toen full speed nota bene naar de Hollandsche kust om de patrouille-opdracht van de launch te volvoeren en toen met een vaart van 45 mijl per uur over de Noordzee naar Lowestoft, waar we meteen in handen vielen van de Intelligence-service. Precies 24 uren na ons vertrek uit Holland zetten we voet op Engelschen bodem, om 8.30 nm.

De ontvangst was hartelijk, doch je kon merken dat men voorzichtig met ons wilde omspringen. We werden duchtig aan de tand gevoeld, eerst in het Marinestation, later op het politiebureau, waarheen we om 2.30 vm werden vervoerd, in een dichte Black Maria en langs honderd omwegjes. We sliepen daar op houten banken in een hel verlichte kamer, omringd door glurende agenten.

Den volgenden morgen gingen we onder bewaking per trein naar Londen, alwaar naar de Patriotic School in Wandsworth gebracht, waar de ondervraging meteen begon. Daar bleven we 4 weken minus een dag, alsmaar meer ondervraagd naar het hoe en waarom, de toestand in Holland, militair en politiek; we zaten daar met ons 400, grootendeels Polen en Franschen, maar ook vele Belgen, Noren en Hollanders. Het eten was niet overmatig veel of goed, maar voor ons gevoel was het best. De sfeer was niet onaardig, uit den aard der zaak zeer internationaal. Direct na onze loslating rende ik me een ongeluk om het radio-codebericht "de Teutonen vechten om de macht, de Galliërs om de eer, maar de Bataven om de vrijheid" door te krijgen via radio Oranje, maar zooals jullie weten lukte dat pas op 4 April, toen zoowel de Engelsche als de Hollandsche Intelligence het goedvonden. Bij de Hollanders in Wimbledon zaten we maar drie dagen en toen mochten we eruit en werden op de Hollandsche regeering losgelaten. Ik meldde me onmiddellijk bij het departement van kolonien ...

Flip Winckel  
Wassenaar

#### GOEDE HERINNERINGEN AAN KAMP AARAU

Er is het afgelopen jaar véél te doen geweest en geschreven over de minder aangename ervaringen van Engelandvaarders die tegen hun zin in Zwitser-

land waren gestrand en meestal in allerlei vervelende vluchtelingen-kampen in dat land werden opgeborgen.

De in San Francisco (USA) wonende Engelandvaarder **Ben Cornelisse** houdt bepaald niet allemaal onaangename ervaringen aan zijn langdurig verblijf in het neutrale Zwitserland in zijn herinneringen over. De zonnige kant geniet bij hem de voorkeur.

De vele vrienden en hun wedervaren hebben hem altijd nauw aan het hart gelegen en nu er zoveel al niet meer zijn wilde hij nog eens zijn gevoelens over hen op papier zetten. Sommige Engelandvaarders in zijn verhaal verdienen, zo schrijft hij, echt nog wel eens genoemd te worden: in het bijzonder **Cor van Bommel, Floris Telders, Doddy Kahn en Emiel Fetter**, die allen of het leven hebben gelaten of veel geleden hebben.

De door ons zeer gewaardeerde bijdrage van Ben Cornelisse nemen wij graag in zijn geheel hierna volgend over.

#### Goede herinneringen aan Kamp Aarau

In januari 1943 werd het Zwitserse werkkamp Aarau geopend. Het werd een Nederlands kamp van één slaapbarak en één eetbarak. Geen omheining en idyllisch gelegen aan de rivier, de Aar, in Duits-Zwitserland; ook geen Zwitserse bewaking. Alleen een Zwitserse commandant; in het begin was het Herr Rietmann, een bijzonder aardige Zwitser, die veel voor zijn Hollandse geïnterneerden voelde. Hij beweerde zelfs op een gegeven moment, dat als de Duitsers Zwitserland zouden binnenvallen, hij ons allemaal mee zou nemen naar het Zwitserse "Réduit", waar het Zwitserse leger zich zou verschansen in de bergen.

Het was dus geen groot kamp en feitelijk heel plezierig. De slaapbarak werd voorzien van de naam "Ruyghe Hoek", de eetbarak werd "Warong Djawa". De barakken waren op een grasveldje gelegen dichtbij een wandelpad, dat naar een voetgangersbrug over de Aar voerde. Menige Zwitserse jongedame kwam hier "toevallig" langs om die Hollanders eens van dichtbij te bekijken. Vriendelijke gesprekken ontwikkelden zich dus!

De Nederlanders, die er kwamen, waren in het begin grotendeels verbannelingen uit het **kamp Cossonay** in Frans Zwitserland. Er was nl. omstreeks december 1942 in Cossonay een opstandje geweest over de werkomstandigheden in de diepe sneeuw. Men had gevraagd of de "Meckerer", d.w.z. de protesteerders, maar even op wilden staan en zich bekend maken. Niet iedereen stond op, maar toch wel gauw een man of twintig. Die zouden nu naar een strafkamp worden overgeplaatst. Wie schetst onze verbazing toen wij in Aarau belandden, een paradijs vergeleken met Cossonay.

We konden vrij de stad ingaan naar de bioscoop of naar de kroeg. De "Löwenbar", waar we kind aan huis waren, schiet me nu nog te binnen. Ook "Vaccani", een cafeetje "unten im Schachen", niet te ver van het kamp, was één van onze pleisterplaatsen. Menig biertje, grappa of "Vivi Kola" zijn daar door de jongens verorberd. Ook hotel "Kettingbrücke" bij gelijkgenaamde brug over de Aar was in trek.

Het klinkt misschien gek, dat wij daar in Aurau niets uitvoerden. Niet helemaal waar, ofschoon wij niet neerstortten van oververmoeidheid. Het was onze taak om een paardenrenbaan met allerlei belemmeringen voor de rijders in orde te maken. Zo konden wij overdag gezien worden met onze scheppen, pikhouwelen en ander gereedschap op het arbeidsveld onder toezicht van een opzichter, Herr Campomori. Vaak zag hij ons niks doen en dan kwam hij met zijn kleine beentjes toehollen, alsmaar roepend "jetzt ist es genug!!!" en "Schaffen, schaffen!!!". Hij was ook geen onaardige man, maar hij was natuurlijk verantwoordelijk voor het opleveren op tijd van het werk, zodat de Zwitserse cavalerie, daar kon gaan trainen.

Van onze kant hadden we natuurlijk geen haast en het werk raakte dan ook erg achter. Wel ontwikkelden wij allemaal in die tijd veel eelt onder onze oksels vanwege het constant leunen op onze langstelige scheppen! Een grapje natuurlijk: er werd wel eens gezegd, dat je een Hollandse geïnterneerde kon herkennen door onder zijn oksel te kijken. Indien eelt aanwezig, dan was het een Nederlandse geïnterneerde.

Om het werk op gang te brengen werd een nieuw systeem bedacht. We kregen stukwerk; als we daarmee klaar waren, mochten we onze eigen gang gaan. Dat werd een openbaring. Campomori had voor de ploeg de eerste dag een stuk grond afgebakend om die dag klaar te krijgen. Het was nog geen elf uur 's morgens toen de zaak al af was. Nu werkte wél iedereen zich kapot om gauw klaar te zijn. Dit ging zo enige dagen door totdat de leiding wel begreep, dat de taken te klein waren. Uiteindelijk werd er een compromis gevonden. De dagtaken werden vergroot, maar toch nog klein genoeg om na het middaguur, zo tegen twee à drie uur, vrij te zijn.

Velen van ons poetsten onszelf op en gingen in de stad rondhangen, maar enige tijd later kwamen er bezwaren uit de stad, dat die Hollanders maar steeds aan het luiëren waren, terwijl de vlijtige Zwitsers zo hard moesten werken. Dus dat plezier werd ons afgenomen: we mochten overdag niet meer in de binnenstad verblijven. In plaats daarvan liet de kampcommandant het toe, dat wij in het bos bij het werkveld mochten luiëren, als wij maar niet gezien werden. Van die tijd af waren we letterlijk het bos in. We lazen daar, of slapen, en hielden uitvoerige gesprekken over onze uitreis en het verloop van de

oorlog. Ook zwommen we de Aar over naar het zwembad, dat op de andere oever lag. Daar kwamen we binnen in ons zwembroekje zonder betaling en mengden ons onder de grotendeels vrouwelijke bevolking tot vreugde van beide geslachten. Eilaas, ook deze uitstapjes werden tenslotte opgemerkt. Er werd zelfs beweerd, dat die Hollanders het niet zo nauw namen met de eer van de Zwitserse dames, maar dat was beslist niet waar. Hoe dan ook, deze vreugde was ook weer voorbij en daarna hingen we alleen maar in het bos rond in onze vrije tijd.

Wie waren nou die Nederlandse geïnterneerden in 1943. Ik weet helaas niet meer alle namen, maar veel staan me nog sterk voor de geest. Sommigen heb ik ook na de oorlog nog goed gekend. Daar was b.v. **Cor van Bommel**, de wachtmeester, een beroepsmilitair. Een fijne vriend, die vaak ploegscommandant was voor een bepaald stukwerk. Een enthousiaste Engelandvaarder, iets ouder dan de meesten van ons; recht door zee met een goed hart. Cor vertrok 14 oktober 1943 uit Zwitserland samen met "**Latje**" **Lathouwers** en **Klaver**. Zij bereikten Spanje en Engeland. Van Bommel, naar ik gehoord heb, landde als agent-parachutist ergens in Drente en werd onmiddellijk door de Duitsers omringd en sneuvelde in het vuurgevecht, dat volgde. Zijn nagedachtenis zal mij nooit verlaten.

"Latje" Lathouwers kwam in Indië terecht. Na de oorlog heb ik hem nog eenmaal in Den Haag ontmoet. Hij was toen manager van het Bali restaurant. Ook "Latje" was een beste vriend. Hij overleed later aan een ongeneeslijke ziekte in Nederland.

Over Klaver heb ik geen verdere berichten. Ik hoop dat het hem goed gaat.

**Jacques Schaap** was onze spokes-person met de kampleiding. Jacques vertegenwoordigde ons krachtig en kon soms echt kwaad worden op de leiding. Dit was nadat Herr Rietmann door een ander was vervangen.

**Fred Rotteveel**, de adelborst, een goede vriend, die voordien in Cossonay eens als "marine kapper" is opgetreden, nadat we een jonge collega hadden overtuigd, dat Fred als marineman op zee altijd de haren van zijn mede matrozen knipte, omdat er nu eenmaal geen echte kappers aan boord waren. Onze jonge vriend vloog er in en een uurtje later stond hij met een totaal mismaakte haardos weer buiten de barak. Hij kreeg toen wel van ons wat geld om bij een echte kapper de zaak iets te laten fatsoeneren. Ik heb Fred na de oorlog opnieuw gezien, nota bene in mijn eigen huis in Naarden, toen ik al meerdere jaren in Amerika woonde. Hij had het van een andere bewoner overgenomen. Fred is, naar ik helaas vernomen heb, niet meer in leven.

Dan waren er ook **Eric van Heyst**, **Jaap Ludolph** en **Rik Verstegen**, mijn naaste vrienden met wie ik uit Nederland was gekomen. Jaap vertrok 10



---

september 1943 vanuit Genève naar Engeland; werd in de Haute Savoie opgepakt, maar wist te ontkomen en bereikte later de overkant, en kwam terug in het Nederlandse leger. We zijn door de jaren heen nauwe vrienden gebleven, maar in 1990 verloor Jaap het leven, Eric en Rik kwamen weg in december 1944 en gingen ook de dienst in. Later gingen ze zelfs naar Nederlands-Indië voor enige jaren en kwamen er heelhuids af. Helaas zijn ook zij nu heengegaan. Ook zij waren mijn beste vrienden.

Andere namen schieten mij te binnen: b.v. **Kloos**. Kloos verwondde zich eens op het arbeidsveld in Aurau toen hij op een kiepkarretje sprong, dat leeg van een heuvel naar beneden reed. Het ding ontspoorde en Kloos viel in de bak met het gevolg dat zijn ogen gesloten waren en zijn hoofd bont en blauw. En wij zongen allemaal: "Close your eyes" op de bekende melodie. Hij heeft zich goed gehouden en steeg daardoor in ons aanzien.

José Granada was een dokter; dat denk ik tenminste. Eveneens een gezellige jongen. Alleen toen ik een keer in het ziekenhuis was voor een blindedarm operatie, bracht hij me weer bij van de narcose door me flink op mijn wangen te slaan. Ik ben niet zeker of alle doktoren dat wel doen. In ieder geval houd ik een goede herinnering aan hem.

Nog enige namen, die ik mij goed herinner: **Sipkema, Marcus, Hart, Van Dam, Van Geuns, Heilbut, Wolf, Van Praag, Joop van der Biesen, Van der Kun** en natuurlijk **Floris Telders** en **Doddy Kahn** uit Den Haag. Dat laatste tweemanschap is samen uit Nederland vertrokken, kwam eerst in Cossonay, toen in Aarau. Ook zij waren nauwe vrienden van mij. Bij hun uitreis door bezet gebied naar Spanje werden zij door de Duitsers gepakt. Overgebracht naar Compiègne, en vandaar naar Buchenwald. Zij overleefden het, naar zij zeiden omdat ze bij het "Innen Kommando" waren ingedeeld. Ik ontmoette mijn twee vrienden opnieuw in Parijs na de overgave van Duitsland in 1945, toen zij bevrijd uit Buchenwald vrolijk binnen stapten bij de Netherlands Security Service, waar ik intussen was ingedeeld. Wie schetst mijn opwinding toen ik daar plotseling 2 Amerikanen voor mij zag in uniform met Amerikaanse helm op het hoofd en die vrolijk zeiden in het Nederlands: "Ha die Ben!". Niet te geloven! Het was een dankbare tijd. Na de oorlog zijn we altijd vrienden gebleven. Doddy en Floris zijn inmiddels overleden, maar hun beeld blijft levend.

Nu moet ik nog praten over **Emiel Fetter**. Emiel was een Amsterdammer, die daar al een keer was opgepakt en zwaar geslagen. Hij en zijn vriend Lathouwers (al eerder genoemd) ontsnapten naar Zwitserland in 1942 en belandden in Aarau in 1943 met de anderen. Emiel sprak in het begin geen Engels; ik sprak met hem af, dat ik het hem zou leren. Dus begonnen we onze

---

lessen aan de hand van een Engelse roman over het begin van de oorlog en Duinkerken, geheten "This above All". We begonnen met het voorwoord, dat ik nu nog uit mijn hoofd ken en Emiel na enige tijd ook feilloos declameerde. Het luidde als volgt: "This is one of the most important novels of the war. Powerful, dramatic, deeply moving. Its action compressed within the space of one tense and critical moment. But not that night when she and Clive lay deadly awake in their seaside hotel, and heard the German planes come over." Hoe vaak hebben we dat niet samen opgezegd. Een keer liep hij aan de overkant van de straat. Ik had hem nog niet gezien, totdat ik hem het hoorde roepen van de overkant. Emiel was ziedend op de Duitsers. 15 Oktober 1943 verliet hij Zwitserland vanuit Genève door bezet gebied. Emiel werd gepakt en naar de gevangenis in Toulouse (naar ik meen) overgebracht. Daar werd hij zwaar afgeranseld en erg lijdend werd hij via Compiègne, waar hij Floris Telders en Doddy Kahn aantrof, naar Buchenwald getransporteerd. Hij kwam in het "Aussen Kommando" terecht, waar hij het niet lang meer maakte. Telders en Kahn hebben hem daar nog wel gezien, maar het was duidelijk, dat hij geen kracht meer had. Emiel Fetter was een Nederlander van de eerste soort. Ik hoop dat zijn naam voorkomt op het Nationale Wandbord Monument, het zogenaamde Vijfluik. Emiel heeft dat zeker verdiend. (*Zijn naam komt inderdaad voor op het Vijfluik in Loenen. Red.*)

En zo kom ik aan het eind van mijn beschouwing. Als een vrolijke slotnoot nog dit: toen twee Nederlanders zonder kennis van Frans door Frankrijk trokken op weg naar Spanje, spraken zij Fransen aan met "Manzee" als ze wilden eten (manger) en "Koezee" als ze wilden slapen (coucher). Natuurlijk zijn ze er gekomen!

Ben Cornelisse, San Francisco

24 juli 1997

---

## PIETER KWINT?

Engelandvaarder **Pieter Schagen** uit Hook in Engeland heeft met zijn verhaal over het Stoomjacht "Sayonara" heel wat los gemaakt. Hij schreef ons de volgende brief:

Verleden week stuurde mijn zuster uit Drenthe ingesloten krantenknipsel uit de "Meppeler Courant" van eind juli met de vraag of ik Pieter Kwint kende.

# Toestel Meppels enige Engelandvaarder Pieter Kwint geborgen op het IJsselmeer

MEPPEL – Duikers van de marine hebben kort geleden het vliegtuig op de bodem van het IJsselmeer bij Makkum gevonden waarin Meppels enige Engelandvaarder Pieter Kwint in de zomer van 1944 om het leven is gekomen. De officiële lezing van de na-oorlogse regering was dat door een noodlottig ongeval het vliegtuig in het IJsselmeer is gestort. Later werd duidelijk dat de Lockheed Hudson door een – toen reeds schaars – Duits jachtvliegtuig is beschoten.

De staart van het vliegtuig werd al eerder uit het IJsselmeer gevist. Ook de locatie van de romp vlak bij de dijk van het Kornwederzand was bekend. Visseren hadden veel last van de resten van het vliegtuig doordat hun netten erin bleven vastzitten. Pas onlangs is besloten om het wrak te ruimen. De nagedachtenis van de Meppeler Pieter Kwint werd daarmee weer actueel.

## Verzet

Pieter Jan Kwint, een zoon van de inmiddels overleden hotelhouder aan het Kerkplein, weigerde als student in Amsterdam de zogenaamde loyaliteitsverklaring te tekenen. Daardoor was hij gedoemd onder te duiken. Als Peter de Man raakte hij weldra betrokken bij het verzet. Eind 1943 werd hem – wegens zijn activiteiten – de vaderlandse grond te heet onder de voeten. Hij besloot uit te wijken naar Engeland om vandaaruit de strijd voort te zetten. Na een mislukte poging om vanuit Delfzijl, via Zweden, Groot-Brittannië te bereiken, stapte hij op 8 november 1943 in Amsterdam in een trein richting Parijs. Hij had zich in een buitgemaakte Wehrmachtsuniform gehesen en was voorzien van uitstekende (valse) papieren.

Op 29 november stond hij, na een barre voettocht over de Pyreneeën, op Spaanse bodem. Hij werd direct gearresteerd door

Duits-gezinde Spanjaarden. Het Nederlandse consulaat slaagde erin om hem op 14 januari 1944 uit de gevangenis te krijgen. Uiteindelijk stond hij na een reis via Portugal en Gibraltar op 16 maart 1944 op Engelse bodem. Zwaar aan de tand gevoeld door de inlichtingendienst werd hij gewogen en beslist niet te licht bevonden. Na een voor de jeugdige Meppeler indrukwekkende ontvangst door Koningin Wilhelmina werd hij opgeleid voor het uitvoeren van speciale opdrachten in bezet gebied. Voorzien van valse papieren en gangbaar Nederlands geld stapte hij in de nacht van 5 op 6 juli 1944 in een Britse Hudson-bommenwerper, om boven Friesland gedropt te worden ter ondersteuning van het verzet. De RAF-machine werd echter boven de Waddenzee aangevallen door één van de Duitse nachtjagers. Het toestel stortte neer in het IJsselmeer. De vierkoppige bemanning en de zich aan boord bevindende geheime agenten, onder wie de inmiddels tot reserve-2e luitenant bevorderde Pieter Kwint, kwamen allen om het leven.

## Vraagtekens

Voor de familie Kwint bestaan er vraagtekens over de aanval op de Engelse bommenwerper. De twijfel werd aangewakkerd door de lezing van de Nederlandse rege-



ring. Het vliegtuig zou te laag over de dijk bij Makkum gevlogen zijn en verongelukt. Ooggetuigen vertelden echter dat het vliegtuig was neergeschoten. Overigens moet het vliegtuig van waaruit parachutisten en goederen zouden worden gedropt ook wel een bepaalde hoogte hebben aangehouden om de opdracht te kunnen uitvoeren. De opmerkelijke lezing van de Nederlandse regering doet vermoeden dat Pieter Kwint en de acht andere inzittenden het slachtoffer zijn geweest van het Engelandspiel. Een spionage-activiteit van de Duitse geheime dienst waarvan de Engelse inlichtingendienst al vroeg weet moet hebben gehad. Dat de vlucht van de Hudson Lockheed naar Friesland bekend was bij de tegen die periode verder machteloze Duitse Wehrmacht en er net voor de dropping een jager in de lucht was, geeft nog meer stof aan dat vermoeden.

M.m.v. Albert Berents. Literatuur: Wim Bakker, Duitse cavalerie en Engelse Brenccarriers.

Inderdaad kende ik hem destijds in Spanje als een presentabele jonge man met kortgeknipt haar. Maar zo hadden velen van ons. Ik had geen nauw contact met hem maar hij maakte deel uit van de grote groep EV-ers die per trein vanuit Madrid naar Portugal reisde, in Vila Real de Santo Antonio aan boord van het stoomjacht "Sayonara" naar Gibraltar voer, waarna een kort opentocht het gezelschap per troepenschip "Orduña Castle" naar Liverpool voer. Later ging ieder zijns wegs en velen hebben elkaar uit het oog verloren. Het was heel toevallig dat de dag na ontvangst van het knipsel ik werd opgebeld door mede EV-er Kobus uit de USA en die wist mij te vertellen dat hij en Piet Kwint volle neven waren en dat Pieters zuster nog in Meppel leeft. Mogelijk is dat dit artikel van interesse kan zijn voor diegenen die Pieter Kwint beter hebben gekend.

## Pieter Schagen

De naam van Pieter Kwint komt voor op het derde luik in de kapel van de Erebegraafplaats in Loenen. Dát hij was omgekomen was dus bekend. Waar en hoe hij was omgekomen is wellicht minder bekend. De boeken die uw redacteur daarop heeft nageslagen vermelden zijn naam niet. Wij vonden het de moeite waard om het artikel in de Meppelse Courant van juli 1997 in deze **Schakel** in zijn geheel op te nemen. Wellicht dat iemand van onze lezers details over zijn opdracht kan verstrekken.

## FMB

## OPVARENDE VAN DE "SAYONARA"

Engelandvaarder **Alphons J.H. Wijnen** zond ons bijgaand verhaal met zijn herinneringen waar ook de tocht met de "Sayonara" een onderdeel van is:

In de hoop dat het de belangstelling van onze lezers moge hebben, ga ik in op de suggestie van Pieter J. Schagen om commentaar te leveren n.a.v. mijn reis met de "Sayonara", de voorgeschiedenis in **Zwitserland** en **Spanje**, (van juni 1942 – 1 februari 1944), na de bootreis, **Gibraltar** (1 februari 1944 – 8 maart 1944), waarna per zeeconvooi, ik eindelijk op 16 maart 1944 Engeland en daar onze **Irene Brigade** bereikte!

## Zwitserland

Heel kort: Juni 1942, samen met mijn broer Léon: gevangenis Bellechasse – werkkamp Cossonay – op verzoek van de Generaal van Tricht, Attaché Militair te Bern, 21 december 1942 illegaal naar den Haag, voor het overbrengen van geheime verbindingapparatuur aan een hoofdingenieur P.T.T. aldaar. 17 januari 1943: **missie geslaagd**; terug in Bern (v. Tricht) en Genève, Ir. J. van Niftrik met echtgenote (oom Job en tante Betty), de geheime hulpen van Van Tricht, voor uitbrengen rapport.

In twee woorden "missie geslaagd" is wellicht wat bescheiden geformuleerd. "Even" terug naar Nederland met compromitterend materiaal in je bagage, moeten we niet onderschatten. Zoiets zou een verhaal apart kunnen zijn. Misschien dat Fons ons in een volgend nummer van de **Schakel** daarover wat uitgebreider kan vertellen (Red.)

Toen terug werkkamp Cossonay, daarna werkkamp Arosa (graafwerk voor drainage) en begin september 1943, op verzoek van Ir. v. Niftrik naar Como aan de Zwitsers-Italiaanse grens, samen met medisch student Piet de Jong, nu chirurg in Canada, die ik daar ontmoette, 1990 en nog steeds zeer belangstellend lid van ons "Genootschap"!

Inmiddels waren nl. de Amerikanen geland in Zuid-Italië en onze opdracht was dan ook ter plaatse voorbereidingen voor een ontsnappingsweg van de steeds ongeduldiger wordende Nederlandse Engelandvaarders richting Amerikanen te treffen!

Dit, inderhaast en onder druk opgezette plan mislukte, doch plotseling het bericht van Van Niftrik: "De weg naar Spanje was weer open!"

In het verstrekken van valse identiteitspapieren was oom Job een meester. Fons heeft ze bewaard. Uit zijn archief zijn de hieronder weergegeven exemplaren gefotokopieerd (Red.)

Dit was 'n bewijs van bijstelling van werk in Duitsland!

*Mooreijde*  
CERTIFICAT DE TRAVAIL mod. 1  
delivré sous la responsabilité de :  
Monsieur: *P. Schakel*  
Qualité: *Pharmacien*  
d'origine suisse ou étranger, ou étranger de son établissement  
*Rue de Belfort 11 bis*  
A. LYON le 22 février 1943  
Signature et cachet du responsable:  
J. 37290-43. (9)

*De Moorijde*  
IDENTITE DU TITULAIRE  
Nom et Prénoms: *Perrin André*  
Né le: *2 février 1912*  
Adresse: *Château de Bellechasse*  
Nationalité: *française*  
exercant: *dans l'établissement* (moins de 30 heures) / *à son compte* (plus de 30 heures)  
le métier de: *pharmacien*  
depuis le: *17.12.42*  
avec le: *17.12.42*  
sous le n°: *17.12.42*

N° 5604  
CARTE D'IDENTITE  
Nom: *Perrin*  
Prénoms: *André*  
Profession: *pharmacien*  
Né le: *2 février 1912*  
à: *Blainville*  
Département: *Meuse*  
Domicile: *7 Rue de l'Église*  
Dellort

SIGNALEMENT:  
Taille: *1,80*  
Cheveux: *châtains*  
Yeux: *bleus*  
Moustache: *non*  
Bouche: *large*  
Toux: *aucune*  
Né: *droit*  
Bouche: *moyenne*  
Menton: *ronde*  
Forme du visage: *ovale*  
Ténu: *clair*  
Signes particuliers: *non*  
Signature: *Perrin*  
Date: *20 avril 1943*

Met deze, Carte d'identité d.d. Janvier 1943 moet ik mijn illegale reis van 21 Dec. '42 van Zwitserland naar den Haag en terug, in opdracht v.d. Generaal v. Tricht, gemaakt hebben! 2. Mijn reis met Piet de Jong van Genève naar Spanje t Sept. '43, met mijn "Carte d'identité" d.d. 20 April 1943.

reponseur sur Nancy (se)  
1942-1943

CARTE D'IDENTITE  
Nom: *Perrin*  
Prénoms: *André*  
Profession: *pharmacien*  
Nationalité: *française*  
Né le: *2 février 1912*  
à: *Blainville*  
Département: *Meuse*  
Domicile: *7 Rue de l'Église*  
Dellort

Etabli à LYON  
Le 20.11.1943  
Signature: *Perrin*  
Etranger dans le N° 5.3201  
Changements successifs de date  
Cachet: *Officiel*  
Cachet: *Officiel*  
REY, Editeur-Imprimeur  
Rue de l'Église - Lyon 68

## Naar Spanje

Piet de Jong en ik mochten als eersten mee (met twee Belgen) en 's nachts via de bossen bij Genève, met behulp van een Zwitserse douanebeambte, bereikten we te voet Annemasse (Frankrijk), toen via Lyon en Toulouse (per trein) naar St. Girons in de Franse Pyreneeën.

Aldaar voegden zich bij ons andere Nederlanders, Belgen en enkele in Frankrijk neergeschoten Engelse oorlogsvliegers, totaal ± 30 man.

Toen, met Franse passeur, na een zware voettocht van ± 20 uren door dit woeste berggebied en na enkele beschietingen door Duitse grenspatrouilles (zonder resultaat), bereikten we eindelijk Spaans gebied!

En met een weids gebaar nam onze



passeur afscheid met de woorden: "Messieurs, voilà l'Espagne! Je vous souhaite bon voyage!".

Hij, meteen terug naar St. Girons en daar stonden we in dat woeste gebied, met de opdracht: "Eenmaal in Spanje, op eigen gelegenheid melden bij het Nederlandse Consulaat in Barcelona!". Ruim 200 km!!!

Daar kwam dus niets van terecht, want in het eerste Spaanse dorp, werden we prompt in het gevang gestopt door de "Guardia Civil" en na enkele dagen vervoerd naar de militaire gevangenis van Lerida.

Een oud kasteel, schildwachten op de tinnen van een ommuurde binnenplaats, waar driemaal daags gelucht en gegeten werd en 's zondags de **verplichte** H. Mis, óók voor onze Protestantse vrienden!

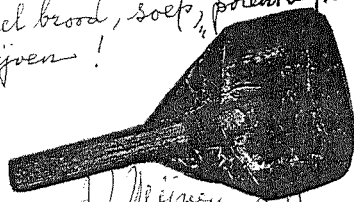
Met een honderd geallieerde Engelandvaarders zes weken lang in 'n grote kale zaal op de stenen vloer geslapen; geen bed, geen stro; als hoofdkussen onze povere handbagage!

Overigens konden we toch niet slapen vanwege de massale aanwezigheid van wandluizen. Zij huisden in de witgekalkte muren, dus wij met een natte prop papier op luizenjacht.

Telkens als we "beet" hadden, kwam er weer een rode bloedvlek op de witte muur. Ons bloed! De muur was er tot meer dan manshoogte mee bezaaid!!

Het was 'n spookachtig gezicht in de schemerachtig verlichte grote zaal, al die ruim honderd kaalgeschoren mannen in hun onderbroekje, jachtend en springend naar onze gehate slaapverstoorders!

"Souvenir" van de gevangenis in Lerida:  
Met deze "lepel" heb ik zes weken lang moeten eten!  
Wij kregen n.l. van de gevangenis geen mes, lepel of  
vork! Dus heb ik van 'n blikje van het Rode  
Kruis, met hulp van 'n "guardia" (bewaker), het  
hierbij afgebeelde lepelje geïmproviseerd.  
Maaltijden: veel brood, soep, polenta (maispap),  
druiven en olijven!



Met F.V.-graat, t.a.v. W. Meinen, 8 Aug. '94.

Eindelijk, na zes weken, uitgeput door slaapgebrek, werden we door het Consulaat van deze nachtmerrie bevrijd!

### Naar Gibraltar

Daarna, via eenvoudige hotels in Barcelona en Madrid op 1 februari 1944 met **120 Nederlandse** en **28 Poolse Engelandvaarders** per trein van Madrid naar "Vila Real de Santo Antonio", Zuid-Portugal, alwaar we aan boord gingen van de "**Sayonara**" een Engels koopvaardijship (**dachten we!**).

Op weg naar Gibraltar en eenmaal buiten de territoriale wateren van Portugal, ondergingen schip en bemanning plotseling een complete gedaanteverwisseling voor onze verbaasde ogen!

De "**Merchant Navy**vlag" werd gestreken om plaats te maken voor de "**Royal Navy**vlag".

Ook de bemanning was eensklaps in "Royal Navy" uniform gestoken, terwijl op het dek allerlei hoezen werden verwijderd, die tot dan toe kanonnen, afweergeschut etc. aan het oog hadden onttrokken!

Op onze vragen, wilde de bemanning geen antwoord geven, doch even nadien, in Gibraltar, hoorden we dat het neutrale Portugal, onder druk van de Duitsers, de toegang van de **Royal Navy** tot zijn havens had **verboden!**

### Onze ontvangst op Gibraltar

Diezelfde dag, 1 februari 1944, bereikten we de reusachtige haven van Gibraltar, voor de meesten van ons 150 man, het emotionele sluitstuk van een vaak jarenlange gevaarvolle tocht, onderbroken door gevangennissen, werkampen etc., om geallieerd gebied te bereiken!

Niet vrij van zelfoverschatting, hadden we op de kade, ter verwelcoming een of andere autoriteit (misschien met muziekcorps) verwacht! Echter, ... er verscheen één Engelse kapitein (korte broek, korte mouwen, stokje en snor met waspunten!!!) voor ons, opgevoed met hoge kraag beenwindsels of laarzen, een merkwaardig gezicht.

Welnu, hij liep de loopplank op, salueerde correct en heette ons laconiek welkom in de volgende bewoordingen:

"Good morning gentlemen; the first thing I have to do, is **to take all your money!** Please join the sergeant overthere!". En wees naar zijn sergeant op de kade gewapend met stoel en tafel waarop lijsten met al onze namen etc. Hier moesten we, de in Madrid ontvangen twee **Engelse** pondbiljetten inleveren; kregen er keurig twee **Gibraltar**-ponden voor terug!

Bijna zes weken duurde ons interessante verblijf op Gibraltar, **nu**, na Hong Kong, het laatste steunpunt van het "British Empire"!

Graag zou ik hiervan een kort verslag geven, doch ik mag onze redacteur niet "opzadelen" met een te lang verhaal voor één nummer van onze "Schakel".

Daarom, als laatste: 8 maart 1944 **"naar Engeland!" Eindelijk!**

Plotseling, op 7 maart 1944 het bevel van onze Engelse kazerne-C.: "Plunjezakken en persoonlijke bagage pakken, teneinde vanaf 21.00 uur gereed te zijn voor vertrek!". Meer wilde hij niet zeggen!

Wij hadden nl. bij aankomst een **"kitbag"** met de normale "outfit" van iedere Engels militair, inclusief "Battledress", ontvangen! Met op de rechtermouw als distinctief een oranje leeuw, waaronder **"Netherland"**!

Volgende ochtend vervoerd naar de haven, alwaar inscheping aan boord van "M.S. Orduña", dat naar we onderweg begrepen, onderdeel was van een reusachtig geallieerd zeeconvooi, op weg naar Engeland!

We voeren om de Noord van Ierland naar Liverpool, dat we, dankzij onze convoobegeleiding, zonder enig incident veilig bereikten! Vreugde en voldoening alom! Zulks ook blijkende uit een religieuze dankdienst in het zicht van de haven Liverpool, vanwege de behouden overtocht!

Toch vind ik het wel aardig om ten besluite van dit reisverhaal één voorval te vermelden:

Het vond plaats tijdens mijn nachtelijk gesprek aan de reling van ons schip met Mr. F.Th. Dijkmeester, reserve 1e Luitenant der Cavalerie (onze huidige Ere-Voorzitter).

Misschien geïnspireerd door de prachtige sterrenhemel deed ik hem het volgende voorstel: "Frans, je bent nu **Meester** (in de rechten)"; als Cavalerist zul je ongetwijfeld **"Ritmeester"** worden. Nu lijkt het me wel aardig als je nog eens ooit "Burgemeester" wordt, want dan kunnen we je aanspreken als: **"Burgemeester, Ritmeester, Meester, Dijkmeester!"**

Gewoon een grapje natuurlijk, maar wat zag ik in 1957 in de krant??? Een foto van een gebeeldhouwde stenen bank, geplaatst in het "Weteringcircuit" in Amsterdam, waarop gezeten, o.a. Burgemeester Van Hall van Amsterdam, met daarnaast "Mr. F.Th. Dijkmeester, **Burgemeester** van Zierikzee!"

Wel Frans, proficiat! Goed gedaan, driewerf zelfs, want daarna werd het Haarlemmermeer en tenslotte Apeldoorn!

Mocht je burgermeesterscarrière een gevolg geweest zijn van ons nachtelijk gesprek aan de reling van de "Orduña", dan heeft dit toch warempel tot een indrukwekkend resultaat geleid!!!

N.B. De bank was aangeboden door de 18 gemeenten van Schouwen-Duiveland, als dank aan Amsterdam voor de hulp tijdens de watersnood van 1953!

16 Maart 1944: Na debarcatie in Liverpool **volgde:** "The Patriotic School",

waarna: **Piet de Jong** een officiersopleiding volgde en toen actief was voor het bureau Bijzondere Opdrachten, **Frans Dijkmeester**, na parachutistenopleiding, 's nachts "gedropt" werd boven de Betuwe alwaar hij met het hoofd van het verzet, de bekende Jhr. P.J. Six, de verdere samenwerking met de Nederlandse autoriteiten in Londen moest coördineren en **ik** werd ingedeeld bij de Prinses Irene Brigade, met als sluitstuk onze aanval op Hedel, kort voor de capitulatie van de Duitsers in mei 1945.

Het is de mooiste tijd van mijn leven geworden, waar ik, ook nu nog op mijn oude dag met veel voldoening aan terugdenk!

Niet in het minst dank ik dit aan het uitstekende werk van het bestuur van onze **"Oudstrijdersvereniging"**, dat, niet alleen onze onderlinge kame-raadschap blijft bevorderen doch ook, met een vooruitziende blik, de fakkel van onze traditie weet door te geven aan de jonge generatie, met name door een interessante en intensieve samenwerking met het "Garde-Regiment Fuseliers Prinses Irene", welke jonge mensen op een uitstekende wijze vorm en inhoud weten te geven aan het voortzetten van de traditie van onze "Oude Irenebrigade"!

Helaas kan ik door ernstige ziekte van mijn vrouw de reünies van zowel ons "Genootschap" als die van onze "Irenebrigade" niet meer meemaken.

Doch gelukkig heb ik de beide verenigingsbladen, **"De Schakel"** en **"De Vaandeldrager"**, die ik steeds met grote belangstelling lees en ... met dankbaarheid! Ik weet hoeveel toewijding en werk het kost, om telkens maar weer zo'n blad te produceren!

Mag ik, ten besluite van dit reisverslag naar Engeland een beroep doen op de lezers van onze Schakel, die evenals ik de **gevangenis van Lerida** en (of) **Gibraltar** meemaakten.

Och, schrijft u er eens een meer uitgebreid verhaal over, voor het volgende nummer, daar is best iets aardigs van te maken!

In de hoop u niet verveeld te hebben met dit lange verhaal, met mijn beste wensen en E.V.-groet voor u allen.

A.J.H. Wijnen

Van Engelandvaarder **M.G. Zuidijk** ontvingen wij verzoek tot publicatie van het volgende:

Wie kan mij helpen om de biografie van onze mede-Engelandvaarder **Jan Kist** te voltooien?

In het Gedenkboek van de adelborstopleiding 1854-1954 staat het volgende:

"Jan Christiaan Kist (BK) KV (OHK).

Geboren Leiden 22 September 1913, gefusilleerd Mauthausen (Oostenrijk)

6 September 1944 (?) Sergeant adelborst zeedienst e.o. 30 September 1933.

Studeert Rijksuniversiteit te Leiden: Doctorandus Oude Letteren. 16 Juni 1940 kandidaatsexamen rechtswetenschappen.

Reserve 2e luitenant Artillerie 8 Juni 1940. Uitgeweken uit bezet Nederland naar Engeland 1941.

Reserve 1e luitenant Artillerie 8 juni 1942. Als parachutist boven Nederland neergelaten 18/19 Februari 1943. Bij neerkomen gearresteerd door de Duitse bezetters als slachtoffer van het Engelandspiel en opgesloten te Haren. Overgebracht naar Mauthausen en aldaar gefusilleerd als gevolg van de Aktion Kugel (maatregel tegen ontvluchte krijgsgevangenen)."

Bij mijn bezoek aan Mauthausen bleek mij dat de naam Jan Kist niet vermeld stond op het Nederlandse Monument. Het comité Ned. Monument Mauthausen verklaarde dat Jan Kist niet in Mauthausen was aangekomen.

Ik heb tot nu toe nergens kunnen vinden waar Jan Kist is omgekomen. Wellicht bij een ontvluchttingspoging onderweg naar Mauthausen?

Van Juli 1941 tot November 1941 waren wij tezamen in Le Soler, nabij Perpignan. Daarna zijn wij tezamen de Pyreneeën overgestoken en in Spanje gearresteerd. Door de Britse Intelligence Service uit het krijgsgevangenkamp Miranda de Ebro (*was geen krijgsgevangenkamp. Red.*) en in Juli 1942 heb ik nog een zestal brieven van hem gehad (die heb ik na de oorlog aan zijn moeder gegeven tezamen met een foto van Jan). Bovendien schreef Jan Kist natuurlijk niet dat hij in opleiding was als parachutist voor de inlichtingendienst enz.

Wie kan mij iets zeggen over Jan Kist, meer speciaal over zijn leven voor Juli 1941 of na Juli 1942? Met wie ging hij naar Frankrijk in 1941? Wat gebeurde na Haren? Wat is er gebeurd met zijn bezittingen nadat hij voor de Intelligence Service boven Nederland geparachuteerd werd?

Ik ben dankbaar voor iedere inlichting.

Marinus G. Zuidijk, Kapt.t.z. b.d.

Sandgrubenstrs. 15 CH 4710 Balsthal

Zwitserland Tel./Fax CH 062-3911424

Sinds een aantal jaren worden er (nostalgische) voet- & bustochten gehouden van SAINT-GIRONS (départ. de l'Ariège) in de Franse Pyreneeën naar ESTERRI DE ANEU over de grens in Spanje. St. Girons ligt ten Noord-Oosten van Bagnères de Luchon, en even ver ten Nd. Westen van Andorra. Op bijgaand kaartje kijkt men dus van Noord naar Zuid.

De initiatiefnemer van deze tochten is een Engelse (Schotse) schrijver, die al jaren in de Pyreneeën woont. Zijn naam en adres zijn: **Scott Goodall**, "l'Escabriche", Lescure, 09420 - RIMONT - France.

De organisatie ligt in handen van:

OFFICE DE TOURISME DU COUSERANS

Place Alphonse Sentein

Boîte Postale 97

09200 - SAINT GIRONS - FRANCE

Tél.: 05.61.96.26.60 Fax: 05.61.96.26.69

Ook in juli 1997 werden er ca. 150 deelnemers verwacht, voornamelijk oud-geallieerde militairen, Engelandvaarders c.q. Evadeés de guerre zoals ze in Frankrijk en België worden genoemd.

Voor diegenen, die de tocht niet meer kunnen bewandelen wegens leeftijd en/of slijtage, worden er bussen ingelast.

De kosten variëren van 100 Fr.Frs p.p. tot 450, c.q. ca. Gld. 33 tot 150 p.p., afhankelijk van de busafstand en onderkomen. De tocht begon op 10 Juli in St. Girons en eindigde op Zondag 13 Juli in Esterri. De bussen rijden tot aan en van de grens naar Esterri.

In St. Girons is het verzamelen bij de brug "Chemin de la Liberté".

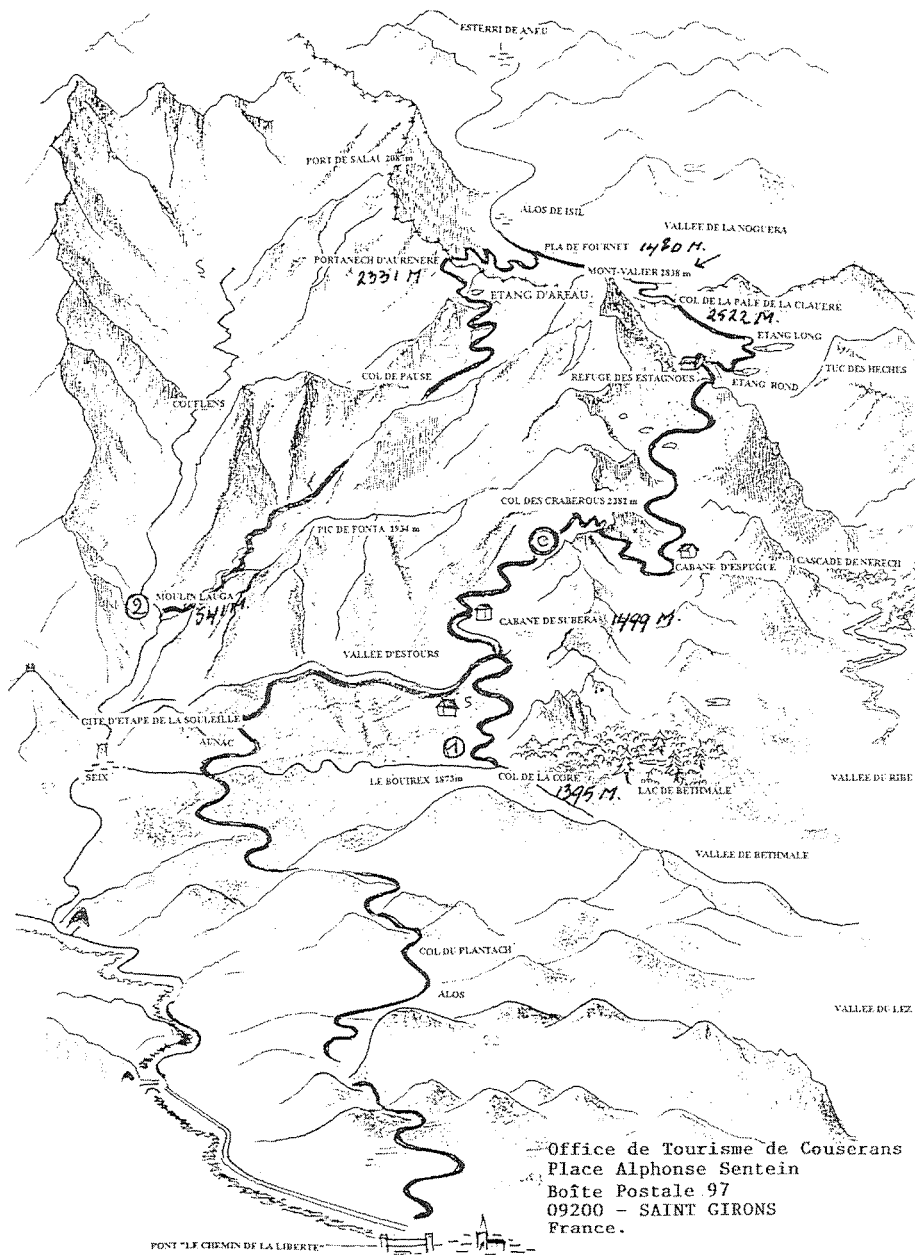
In feite gaat het om 2 routes die in Spanje samenkomen. Op de kaart is dat de route nr. 1 en nr. 2. Samen gaat men dan verder naar Esterri. Heel toepasselijk wordt deze voet/bustocht "**Le chemin de la Liberté**" genoemd. In WOII was het de MONT-VALIER PASSAGE (Col de la Pale de la Clauère). Onderweg is er gelegenheid voor de lunch, versnaperingen en uiteraard de foto's.

Nu hebben wij nog ca. 290 Engelandvaarders die in Nederland wonen, plus ca. 168 in het buitenland, waarvan 9 in Frankrijk, 6 in België en 8 in Spanje/Portugal.

Wellicht is er bij sommigen een zekere nostalgische animo, om bijv. in juli 1998 op een of andere manier aan deze tocht deel te nemen. En wat zou het een treffer zijn indien men door toeval nog een oude bekende van weleer zou ontmoeten.

Over toeval gesproken. Omdat we verleden jaar een monument 'Une Stèle des Evadés' op de Col de Portet d'Aspet (niet te ver uit de buurt) hebben





opgericht, kregen we contact met voornoemde schrijver (via de lokale pers) en verder met hogergenoemde Office de Tourisme.

Om een inzicht te krijgen in verdere routebeschrijvingen, bus enz. kan men dat in het Engels bij Scott Goodall opvragen, of in het Frans bij hogergenoemde Office du Tourisme.

Het lijkt me alleszins de moeite waard.

Sam Timmers Verhoeven

## HET VERZETSMUSEUM AMSTERDAM GAAT VERHUIZEN! \_\_\_\_\_

**Vanaf 1 september 1997 zal het Verzetsmuseum een jaar gesloten zijn. In het najaar van 1998 zal het museum zijn deuren openen in gebouw Plancius aan de Plantage Kerklaan 61.**

Het Verzetsmuseum Amsterdam is de eerste twaalf jaar van zijn bestaan gevestigd geweest in de synagoge aan de Lekstraat. In het markante gebouw van de architect Elzas is in 1985 een vaste expositie ingericht over het verzet in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Originele documenten, foto's en voorwerpen gaven een overzicht van het verzet in Nederland.

In zijn twaalfjarig bestaan groeide het museum uit de huidige locatie door het toenemend aantal bezoekers en de sterk gegroeide en nog steeds groeiende collectie. Bovendien bleek dat de huidige expositie aan vernieuwing toe was. De geschiedenis van bezetting en verzet moest voor een jong publiek inleefbaar gemaakt worden.

De synagoge in de Lekstraat is inmiddels gekocht door het stadsdeel Rivierenbuurt. Hiermee is het gebouw verzekerd van zijn voortbestaan. Het gebouw, een voorbeeld van de nieuwe zakelijkheid, blijft hierdoor behouden. De nieuwe bestemming van het gebouw is nog niet bekend.

Tot februari 1998 is het Verzetsmuseum op het huidige adres en telefoonnummer bereikbaar.

## "VRIJHEID ACHTER DE HORIZON"

---

In februari 1998 zal het door **Jan Bruin en Jan van der Werff** geschreven boek "Vrijheid achter de horizon" over de Engelandvaart over de Noordzee 1940-1945, bij de uitgeverij van Reemst verschijnen. Het ligt in het voornemen om het boek met enig ceremonieel op het Marinevliegkamp Valkenburg te presenteren. In het bijzonder zullen hierbij worden uitgenodigd alle nog in leven zijnde Engelandvaarders die geprobeerd hebben per kano, vlet of motorboot vanaf de Nederlandse kust Engeland te bereiken. Helaas is slechts een minderheid van de ruim honderd pogingen ( $\pm$  450 mensen) met succes bekroond. De meeste geplande overtochten zijn mislukt door onvoldoende motorvermogen, slechte weersomstandigheden en te ruwe zee. Vele Engelandvaarders werden op zee of reeds bij de afvaart opgepakt.

Als eerbetoon aan allen die bij deze oversteekpogingen betrokken zijn geweest, is het boek samengesteld. Het ligt in het voornemen van de schrijvers en de uitgeefster om samen met de overlevenden de nagedachtenis van de omgekomen zee-Engelandvaarders te herdenken. Bij deze plechtigheid hopen zij ook de nabestaande familieleden en vrienden te kunnen betrekken.

Allen die menen in aanmerking te komen voor een uitnodiging voor de presentatie van "Vrijheid achter de horizon" worden vriendelijk verzocht zich schriftelijk op te geven bij: ir. A.J. Tjeenk Willink. Koepelweg 16, 2202 AJ Noordwijk of ing. H.J. Bos, Nassaukade 16, 2252 KV Voorschoten.

H.J. Bos

## "TUSSEN LICHT EN DONKER"

---

Engelandvaarder **Edgar Asselberghs** is al een aantal jaren bezig geweest om regelmatig in zijn pen te klimmen, om zijn oorlogservaringen te boek te stellen. Herinneringen aan de "Engelandvaart" van hemzelf en zijn twee broers hebben geresulteerd in een boek met als titel "Tussen licht en donker", waarin hij vertelt hoe hij met zijn twee broers in de jaren 1942/1943 uit Nederland ontsnapte en via Spanje Engeland bereikte; hoe zij daarna met de Irene Brigade deelnamen aan de veldtocht vanuit Normandië door Frankrijk, België naar Nederland, waar zij tenslotte de bevrijdingsintocht in Den Haag mochten meemaken. Het verhaal is geschreven als een lange brief aan een van de (overleden) broers, een brief waarin allerlei oude herinneringen worden opge-

haald. Deze manier van het weergeven van herinneringen onderscheidt zich van vele andere publicaties over dit onderwerp. Wij zien met belangstelling de komst van dit boek, voorzien van een voorwoord van onze Beschermheer, tegemoet.

"Tussen licht en donker" wordt uitgegeven door de **Uitgeverij van Gruting**, Looyenland 13, 6931 VB Westervoort, en kost in de winkel f29,50.

FMB

## HERDENKING STERFDAG KONINGIN WILHELMINA

---

Op vrijdag 28 november a.s. komen Engelandvaarders tussen 10.45 en 11.00 uur tezamen in het gebouw van de Raad van State, ingang Noordeinde in Den Haag (tegenover het Paleis). Er zullen bloemen worden aangebracht aan de voet van het imponerende standbeeld van de Moeder der Engelandvaarders en wij zullen, zoals telkenjare het geval is, enige momenten in stilte en in gedachten verwijlen bij Haar veelzeggende beeltenis.

Na ons te hebben teruggetrokken in een van de zalen van de Raad van State voor het nuttigen van een kopje koffie, zullen wij herinneringen kunnen ophalen.

De organisatie is zoals altijd in de goede handen van ons Bestuurslid Jacob de Mos, Marjorystraat 25, 3151 SK Hoek van Holland, telefoon (0174) 38 21 83 (voor parkeerkaarten).

FMB

## "ALLIES IN A BIND"

---

"Allies in a Bind" is een stevig boek van 478 pagina's inhoudende een proefschrift van de Australiër Dr. Jack Ford. Het werd ons toegezonden door Engelandvaarder **Rudy Zeeman**, die op het eiland Tasmanië, vèr "down under" resideert.

Het was voor uw redacteur té veel om het boek in deze warme zomer te bestuderen. Hieronder enkele knipsels uit de bijgesloten brochure om de lezer van de **Schakel** een heel summiere indruk te geven waarover het gaat. Voor belangstellenden kan uw redactie een fotokopie van de gehele brochure opzenden. Voor Engelandvaarders die Australië gedurende de oorlog hebben meegemaakt is dit wellicht een document dat zij niet zouden willen missen, ondanks de hoge kosten die verbonden zijn aan het bemachtigen van een exemplaar.

FMB

**'Allies in a Bind' is now available in a limited edition of 200 only.** With hardcover, leatherlook, dimensions approx. 160x230x40 mm, 478 pages including over 20 maps and photographs.

Orders can now be placed and will be filled in sequence of payment received.

Write to this address:

NESWA Qld. P.O.Box 3169 LOGANHOLME Qld.4129 AUSTRALIA.

or by fax to NESWA +61 74 923254 or email neswa@lexicon.net.au

Please make cheques payable to NESWA PUBLISHING.

Costs are including postage and handling:

for Queensland A\$. 59.00, for other Australian States A\$. 62.00

Costs for other continents A\$ 54.00 plus P&H of A\$29.00 (by airmail)

The costs in The Netherlands will be Fl. 116,00, (by airmail, home delivered)

**Please note:** Orders in The Netherlands to be placed as above, but should be paid into account ABN-AMRO Beverwijk 60.38.57.027 t.n.v. J.N.Koster-NESWA

For the USA the costs are US\$. 69.00 (airmail home delivered)

◆A book not to be missed by anyone ever involved in what happened between 1940 and 1946 in that area.

◆A book of great interest to historians all over the world trying to get to the bottom of things.

The personnel of the formerly Dutch East Indies defence forces are often looked down upon, in British and Australian war history.

◆Why is that? What did actually happen?

◆Questions not fully answered up till now.

Very few people had all the information, all others could only wonder 'why?'

Why was that action taken?

Why was this plan not executed?

Where did the KNIL fight?

Who was responsible?

Who left the scene when it became too hot?

These are some of the questions Jack Ford, at that time a student in history, was asking himself. What he learned did not match his image of the Dutch as intrepid explorers, very good seafarers, clever strategists.

By digging into the matter, visiting libraries and archives of Government, the army, navy and airforce he found that what he discovered did not match what was being taught; it was tampered with. Why? one can only guess.

In his study he refers to these findings as **"Duping the Dutch"**.

The early findings formed sufficient basis to do a full time study on it. This process took six years and the results are compiled in his thesis. On that document he was promoted to doctor of philosophy at the University of Queensland and his thesis forms the basis of this book.

## ADRESSENBESTAND \_\_\_\_\_

### ADRESSENBESTAND Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvullingen en wijzigingen no. 7 op de adressenlijst van 15 februari 1996.

#### Overleden:

|               |                            |
|---------------|----------------------------|
| F. Diepeveen  | Rotterdam, NL              |
| R. Goedhart   | Darlinghurst NSW Australië |
| A.A. de Leeuw | Kiriat Chaim, Israël       |
| J. Vrolijk    | Scheveningen, NL           |

#### Verhuisd:

|                  |                      |                        |
|------------------|----------------------|------------------------|
| Brederode, W.K.  | Olde Kampseweg 18    | 8181 ES Heerde, NL     |
| Faber, F.        | 17-9196 Tronson Road | Vernon V1Y 6L7 BC, CDN |
| Poel, C. van der | 8274SW106PL          | Palm Cay, FL34476, USA |

#### Correcties:

J.W. van Driel 1861 HD Bergen  
Ab Hut, van Leeuwenhoekstraat (zonder c)  
J. Roest, 2902 i.p.v. 2909

#### Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

|                             |                          |
|-----------------------------|--------------------------|
| Mevr. M. E. F. Borel Rinkes | Cees Laseurlaan 279      |
|                             | 2597 GG Den Haag         |
|                             | Tel./Fax (070) 324 04 47 |